

WB081 Vluchtige cultuur

Gemaakt door Linde Vereecke, St Ignatiusgymnasium

Suggesties voor het inzetten van het filmpje

Het filmpje wordt vooraf bekeken.

Leerdoel

Na afloop van de les kunnen leerlingen met argumenten aangeven wat hun eigen opvattingen zijn over Nederlandse cultuur, maar ook hoe deze opvattingen bij medeleerlingen (of binnen de bevolking) kunnen verschillen.

Didactische opzet

Na het bekijken van het filmpje vullen de leerlingen eerst individueel een vragenlijst in over cultuur en cultuurverschillen. Vervolgens wordt over de antwoorden in groepen gesproken. Tenslotte worden een aantal relevante thema's of vragen eruitgelicht en klassikaal besproken. Zo worden opvattingen over cultuur stap voor stap geëxpliciteerd. De tweede opdracht kan discussie en inzicht verdiepen.

Opdracht 1

Oriënterende opdracht met vragenlijst.

Vul de enquête in die de docent uitdeelt. De uitkomsten worden eerst in groepen en dan klassikaal besproken.

Laat de leerlingen eerst afzonderlijk de enquête over tradities, culturen en identiteit invullen (bijlage 1). Zet hen dan in groepjes van 4-6 bijeen om hun enquête te vergelijken.

Behandel daarna een selectie van de onderstaande vragen als klassenleergesprek.

- 1. Wie van jullie voelt zich écht Nederlander? Waarom wel of niet?*
- 2. Wat is dat dan precies, 'Nederlander zijn'?*
- 3. Wat vinden jullie typisch voor de Nederlandse cultuur?*
- 4. Welke Nederlandse tradities vinden jullie belangrijk? Waarom?*
- 5. Wat is eigenlijk een cultuur? En hoe ontstaat zo'n cultuur?*
- 6. Kunnen culturen veranderen? Zo ja, hoe dan?*
- 7. Is het erg als een cultuur veranderd? Moeten we vasthouden aan onze tradities?*
- 8. Welke onderdelen van de Nederlandse cultuur moet je begrijpen om hier als buitenstaander een plek te vinden?*
- 9. Verandert een cultuur onder invloed van nieuwkomers? Zo ja, hoe dan? En vinden we dat erg?*
- 10. Moeten nieuwkomers zich aanpassen aan de Nederlandse cultuur? Waarom? En hoe dan?*
- 11. Bestaat er eigenlijk wel één Nederlandse cultuur/identiteit?*

12. *Als het zo lastig is om precies te definiëren wat de Nederlandse cultuur precies inhoudt, kunnen we dan van nieuwkomers verlangen om zich aan te passen aan deze cultuur?*
13. *Heb jij 1 identiteit of meerdere?*
14. *Ben jij onderdeel van 1 cultuur of meerdere culturen?*
15. *Wat zou jij missen aan Nederland en de Nederlandse cultuur als jij in een ander land zou wonen?*
16. *Wat zou je absoluut niet missen?*
17. *Stel dat je al 20 jaar in een ander land woont, zou jij je dan nog steeds Nederlander voelen? Waarom wel of niet?*

Opdracht 2

Verdiepende Opdracht met 2 soorten bronnen/ invalshoeken.

Cultuur en identiteit zijn onderwerpen waar de afgelopen jaren flink over is gediscussieerd in Nederland. Sinds 2000 lijken steeds meer mensen bang voor het verdwijnen van de Nederlandse identiteit en tradities. De discussie over de multiculturele samenleving en het onbehagen over de gebrekkige integratie van bepaalde groepen in onze samenleving, heeft de roep om het nader definiëren van de Nederlandse culturele identiteit sterk doen toenemen. Dit blijkt o.a. uit de groeiende populariteit van de Nederlandse geschiedenis en allerhande zaken die deze geschiedenis moeten promoten: Een Canon van Nederland; een Nationaal Historisch Museum; de uitverkiezing van de Grootste Nederlander Allertijden etc. Als verdiepingsopdracht 2 mogelijkheden:

Opdracht 2a

Begin met de toespraak van Maxima te lezen n.a.v. het rapport 'Identificatie met Nederland' van de WRR uit 2007 en het artikel dat Frank Ankersmit als reactie publiceerde in het NRC Handelsblad (zie bijlage 2).

Deze toespraak van Maxima leidde tot veel commotie in de media en onder politici, omdat men haar toespraak interpreteerde als een ontkenning van het bestaan van de Nederlandse identiteit, een gevoelig punt in het huidige debat over de multiculturele samenleving.

Onderstreep in beide teksten de argumenten die beide personen aanhalen over het wel of niet bestaan van een Nederlandse culturele identiteit. Daarna worden de teksten klassikaal besproken.

Men kan ook kiezen voor alleen de toespraak van Maxima, afhankelijk van het niveau van de klas.

Vragen aan de klas:

1. *Waarom leidde deze toespraak van Maxima tot zoveel commotie in de media en onder politici?*
2. *Vinden jullie dit terecht?*

3. *Wat betoogt Maxima over de Nederlandse Identiteit?*
4. *Wat betoogt Ankersmit over de Nederlandse Identiteit?*
5. *Wat vinden jullie zelf?*

Inventariseer de argumenten op het bord.

Opdracht 2b:

Deze opdracht gaat over clichés en stereotiepen van Europese culturen. Aan de hand van spotprenten over verschillende Europese culturen zal er een discussie gevoerd worden over vooroordelen over culturen, verschillen in identiteit en tradities etc. De opdracht sluit overigens aan bij een deel van de enquête in opdracht 1.

Bekijk per 2 de spotprenten over Europese culturen (bijlage 3). Noteer per spotprent wie er op de hak wordt genomen en op welke manier. Bedenk ook uit welk land de maker van de spotprent afkomstig zou kunnen zijn. Daarna worden de prenten klassikaal besproken.

Vragen voor de klassikale bespreking:

1. *Wat is eigenlijk een cliché?*
2. *Wat is eigenlijk een stereotiep?*
3. *Waar komen clichés en stereotiepen vandaan?*
4. *Kunnen clichés en stereotiepen ons iets wezenlijks vertellen over andere culturen?*
5. *Waar komt de behoefte vandaan om grappen te maken over andere culturen?*
6. *Voel jij je aangesproken door de spotprenten over Nederland?*
7. *Vinden jullie de gekozen clichés en stereotiepen goed passen bij de verschillende landen?*
8. *Zouden dezelfde clichés en stereotiepen over 50 jaar nog bestaan? Waarom wel of niet?*

Bijlage 1: Enquête cultuur, tradities en identiteit

Naam:

Klas:

I. Begrippen

1. Hoe zou jij het woord 'cultuur' omschrijven?
2. Hoe zou jij het woord 'identiteit' omschrijven?
3. Hoe zou jij het woord 'traditie' omschrijven?
4. Wat is volgens jou de relatie tussen deze begrippen?

II. Identiteit

5. Wat is jouw identiteit?
6. Wanneer voel jij je Amsterdammer/woonplaats? *Zet 1 kruisje.*

Altijd	Meestal	Regelmatig	Heel soms	Nooit

7. Wanneer voel jij je Europeaan? *Zet 1 kruisje.*

Altijd	Meestal	Regelmatig	Heel soms	Nooit

8. Wanneer voel jij je Nederlander? *Zet 1 kruisje.*

Altijd	Meestal	Regelmatig	Heel soms	Nooit

9. Voor welke 3 mensen heb jij het meeste bewondering en waarom?

Nederland en identiteit

10. Waar denk je aan bij 'Nederland'. *Steekwoorden!*

11. Geef in de tabel aan wanneer jij je écht Nederlands voelt.

Geef top 3 aan door vakjes te nummeren. 1 = meest Nederlands voelen

	Koninginnedag		Fietsend door de spits		Elfstedentocht
	3-0 overwinning van Nederland op Duitsland		Op vakantie in het buitenland		Het huwelijk van Willem Alexander en Maxima
	Intocht van Sinterklaas		Bevrijdingsdag		In het Anne Frankhuis
	Gay parade in Amsterdam		Balkenende die George Bush de hand schudt		De moord op Pim Fortuyn
	Kersttoespraak van koningin Beatrix		Bij de nachtwacht in het Rijksmuseum		Als ik spruitjes eet

12. Hoe trots ben jij op Nederland? *Zet een kruisje in het meest passende vakje.*

Heel sterk	Redelijk sterk	Gematigd	Klein beetje	Helemaal niet

13. Wanneer ben je het meeste trots op Nederland(ers)?

14. Wie is volgens jou de grootste Nederlander aller tijden?

15. Wanneer schaam jij je voor Nederland(ers)?

16. Welke drie dingen moeten buitenlanders volgens jou kunnen of kennen voordat ze zich Nederlander kunnen noemen?

17. Wat zijn volgens jou typisch Nederlandse tradities?

18. Welke onderwerpen van het Nederlandse verleden moet elke Nederlander volgens jou kennen? *Geen kruisjeslimiet*

Willem III koning van Engeland (1688)		Provobeweging in de jaren '60	Nederlands-Indië en politionele acties ('46-'49)
Opstand der Bataven (70 na christus)		Beeldenstorm en reformatie (16de eeuw)	Collaboratie en verzet in WO II
Bonifatius bij Dokkum vermoord (754)		het VOC (17de eeuw)	De Elisabethsvloed van 1421
Rembrandt, Frans Hals en Johannes Vermeer		Erasmus, Spinoza en Anthonie van Leeuwenhoek	Floris V (1256-1296)
Joodse geschiedenis van Amsterdam		Neutraliteit in WO I	Bredero, Vondel en PC Hooft
Michiel de Ruyter; Cornelis Tromp en Witte de With		Hoekse en de Kabeljauwse twisten (1350-1500)	Piet Heyn en de zilveren vloot (1628)
Beleg van Leiden (1574)		Onthoofding van Van Oldenbarneveldt (1619)	Slag bij Nieuwpoort (1600)
Vrede van Munster (1648)		Het rampjaar 1672	Jappenkampen ('40-'45)
Nederlandse rol in de slavenhandel		Patriotten versus prinsgezinden (1785-1787)	Bataafse republiek (1795-1806)
Tiendaagse veldtocht (1831)		Thorbecke en de grondwet (1848)	Hongerwinter '44-'45
<i>Anders, nl.</i>			Barentsz; Olivier van Noort en Abel Tasman

III. Andere nationaliteiten

19. Vul aan met een bijvoeglijk naamwoord:

Nederlanders zijn.....	Amerikanen zijn.....
Duitsers zijn.....	Fransen zijn.....
Belgen zijn.....	Engelsen zijn.....
Italianen zijn.....	Spanjaarden zijn.....

20. Geef aan of je de onderstaande eigenschappen vindt passen bij de onderstaande nationaliteiten. Zet een kruisje als je de eigenschap passend vindt.

Eigenschappen	Fransen	Nederlanders	Duitsers	Belgen	Engelsen
Vriendelijk					
Tolerant					
Zakelijk					
Gezellig					
Praktisch ingesteld					
Gemakkelijk in de omgang					
Gevoel voor humor					
Keurig					
Materialistisch					
Gezagsgetrouw					
Traditioneel					
Trots op eigen land					
Arrogant					
Overheersend					

21. In welk ander land dan Nederland zou jij wel willen wonen?

Rangschik de onderstaande landen van meest (1) naar minst graag (10).

In de laatste tabel kan je een eventueel ontbrekend land invullen en extra nummeren.

Land	cijfer
Amerika	
België	
Duitsland	
Engeland	
Frankrijk	
Italië	
Oostenrijk	
Spanje	
Zuid-Afrika	
Zweden	

22. Hoe denkt men volgens jou in andere landen over Nederland? 1 kruisje per land.

Land	Heel positief	Redelijk positief	Niet positief of negatief	Beetje negatief	Heel negatief
Amerika					
België					
Duitsland					
Engeland					
Frankrijk					
Italië					
Spanje					

IV. Stellingen

Geef met cijfers van 1 tot 5 aan in hoeverre jij het eens bent met de onderstaande stellingen. Hierbij geldt:

1 = *helemaal eens*

2 = *redelijk eens*

3 = *niet eens/niet oneens*

4 = *redelijk oneens*

5 = *helemaal oneens*

cijfer

1. Ik zou nooit van nationaliteit veranderen	
2. Tradities zijn een wezenlijk onderdeel van een cultuur	
3. Ik voel mij alleen Europeaan als ik Amerikanen ontmoet	
4. Taal is een belangrijk onderdeel van mijn identiteit	
5. Mijn identiteit verandert met het ouder worden	
6. Ik weet nog niet zo goed wie ik ben	
7. Nederland is het fijnste land ter wereld	
8. Wie in Nederland woont moet Nederlands kunnen spreken	
9. Het is belangrijk om bij een groep te horen	
10. Alleen tijdens sportwedstrijden voel ik mij Nederlander	
11. Nationalisme = je met elkaar verbonden voelen	
12. Eigenlijk bestaat er niet 1 Nederlandse identiteit	
13. Het is belangrijk te weten wie je bent	
14. Over 50 jaar voelen we ons gewoon allemaal Europeaan	
15. Andere landen hebben een positief beeld over Nederland	

Eventuele opmerkingen:

Bijlage 2: Prinses Máxima maakt denkfout

uit: NRC Handelsblad

2 oktober 2007

Wie wil weten wie wij zijn, en wat onze identiteit is, die moet daarvoor bij de geschiedenis te rade gaan .

Prinses Máxima verklaarde bij gelegenheid van het vorige week verschenen WRR-rapport over de integratiethematiek ex cathedra dat de Nederlandse identiteit niet zou bestaan. Verontwaardigde reacties verschenen in alle kranten. De strekking was steeds dat het niet aangaat om onze nationale identiteit op te offeren omwille van de integratie van onze nieuwe landgenoten. Verwarring alom. En Wilders zal zich tevreden in de handen gewreven hebben. Zijn tegenstanders hadden zich weer eens mooi in de eigen vingers gesneden.

Maar wat is dan toch die nationale identiteit? Wat is het geheim daarvan? Het antwoord daarop is voor historici en geschiedfilosofen niet moeilijk en hun al eeuwen bekend. Prinses Máxima had er daarom goed aan gedaan haar licht op te steken bij haar man, die immers historicus is en zich in Leiden ook met de geschiedfilosofie moet hebben beziggehouden.

Hij had haar kunnen vertellen dat de moderne geschiedbeoefening ontstond aan het einde van de 18de eeuw in reactie op het ahistorische wereldbeeld van de Verlichting. Voor de Verlichting zijn mensen van alle tijden en van alle delen van de wereld in principe gelijk; en dat laat inderdaad weinig of geen ruimte voor nationale identiteit.

Maar een generatie later lagen de kaarten al geheel anders. Het statische wereldbeeld van de Verlichting werd verruild voor het dynamische wereldbeeld van het historisme en van de Romantiek. Men werd zich bewust van hoezeer mens en samenleving door de geschiedenis worden gevormd, hoezeer mens en samenleving een product zijn van de geschiedenis. Anders gezegd, wie wil weten wie wij zijn, en wat onze identiteit is, die moet daarvoor bij de geschiedenis te rade gaan. In één woord: onze identiteit ligt in onze geschiedenis.

Daar ligt de oplossing voor ons huidige getob met onze nationale identiteit. Onze nationale identiteit moet je niet zoeken in een bepaalde set van algemene en onveranderlijke eigenschappen die sociale wetenschappers zouden ontwaren in het gedrag van de

Nederlanders. Nee, die komt men pas op het spoor door te letten op de grote lijn in de Nederlandse geschiedenis en op wat historici daarover gezegd hebben.

Nu zullen historici het lang niet altijd eens zijn over wat bijvoorbeeld Oranje, het calvinisme of de Tweede Wereldoorlog voor ons land betekend hebben. Wat onze identiteit is, ligt daarom niet voor eeuwig en altijd vast. Die is altijd inzet van debat. Maar het feit dat we onze nationale identiteit ter discussie stellen, betekent nog niet dat die niet zou bestaan. Dat is de denkfout van prinses Máxima.

Wie zo redeneert, zou ook de geschiedenis moeten afschaffen. En ook alle normen en waarden, want daar discussiëren we ook eindeloos over.

Bovendien, als onze identiteit een product van onze geschiedenis is, dan zal die voor wat ons land in de loop van de tijd overkomt, ook steeds een beetje veranderen. Zoals ook wijzelf niet meer dezelfde identiteit hebben als toen wij nog jaren jonger waren en zoals we in de toekomst ook weer een andere identiteit hebben zullen dan nu. Onze identiteit verkeert daarom in een voortdurende flux.

Maar dat doet aan haar belang niet af. Alle zinvol handelen, zowel van individuen als van naties, en van alles wat daartussen zit, vereist een onderkenning van de eigen identiteit. Wie niet goed weet wie hij is, kan de grootste ongelukken aanrichten. Wie zou zich durven laten opereren door een tandarts die is gaan denken dat hij chirurg is?

En met naties is het niet anders. Denk aan Duitsland. In 1870 ontstond uit een bonte verzameling zelfstandige staten en staatjes het verenigde Duitse Keizerrijk. Dat was een nieuwkomer in het Europese concert van naties en bezat daarom nog niet een geschiedenis die zijn identiteit vastlegde. De catastrofes die Duitsland in twee wereldoorlogen aanrichtte, zijn in belangrijke mate het gevolg van een land dat zijn politieke identiteit niet kende, daarom terugviel op zijn culturele identiteit en cultureel verschil vertaalde in termen van politieke agressie. We hebben er allemaal heel veel last van gehad en het is prettig dat het verenigde Duitsland inmiddels zoveel geschiedenis heeft opgedaan dat zijn politieke identiteit vaste vormen aannam. En daarmee weet waar de mogelijkheden en grenzen liggen voor zijn politieke handelen.

Kortom, de grootste politieke ongelukken staan ons te wachten wanneer sociaal wetenschappelijke kortzichtigheid en historische blindheid ons ertoe zouden verleiden het idee van de nationale identiteit bij het oud vuil te zetten. Het zou onze overheden

veranderen in breinloze bruten die onbekend zijn met hun door de geschiedenis gegeven mogelijkheden en beperkingen.

Het grootste onheil kan daaruit voortkomen. De catastrofe van het Amerikaanse optreden in Irak – en waar de kennis van de geschiedenis en de identiteit van dat land voor nul op de balans stond – is er slechts de meest recente illustratie van. Men meende dat er geen wezenlijk en door de geschiedenis bepaald verschil bestaat tussen de Amerikaan en de Irakees, en dat wat Bush goed vindt voor de Amerikanen daarom ook automatisch goed is voor Irak en zijn tragische bewoners. En het valt te vrezen dat het daarbij niet blijven zal: wie van de geschiedenis niet leert, is gedoemd om die te herhalen.

Frank Ankersmit is hoogleraar geschiedfilosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Toespraak van Prinses Máxima, 24 september 2007

Bij de presentatie van het WRR-rapport Identificatie met Nederland, Den Haag

Het thema identiteit houdt heel veel mensen in ons land sterk bezig. Niet alleen in de wetenschap en in politieke kringen, maar overal. Het raakt ons allemaal. Daarom is het goed dat de WRR dit onderwerp heeft uitgediept. Een ingewikkelde klus, want er zitten zo veel dimensies aan.

Zo'n zeven jaar geleden begon mijn zoektocht naar de Nederlandse identiteit. Daarbij werd ik geholpen door tal van lieve en wijze deskundigen. Ik had het voorrecht met veel mensen kennis te maken. Heel veel te zien, te horen en te proeven van Nederland.

Het was een prachtige en rijke ervaring waarvoor ik enorm dankbaar ben. Maar 'de' Nederlandse identiteit? Nee, die heb ik niet gevonden. Nederland is: grote ramen zonder gordijnen, zodat iedereen goed naar binnen kan kijken. Maar ook: hechten aan privacy en gezelligheid. Nederland is: één koekje bij de thee. Maar ook: enorme gastvrijheid en warmte. Nederland is: nuchterheid en beheersing. Pragmatisme. Maar ook: samen intense emoties beleven.

Nederland is veel te veelzijdig om in één cliché te vatten. 'De' Nederlander bestaat niet. Als troost kan ik u zeggen dat 'de' Argentijn ook niet bestaat. Ik vind het daarom heel interessant dat de titel van het rapport van de WRR niet is 'De Nederlandse Identiteit'. Maar: 'Identificatie met Nederland'. Dat laat ruimte voor ontwikkeling. En voor diversiteit.

Bij het lezen van het rapport moest ik terugdenken aan 30 maart 2001. De dag dat de verloving van mijn man en mij werd aangekondigd op de Nederlandse televisie. U kunt zich dat misschien nog herinneren. Ik in ieder geval heel goed.

Mijn schoonvader, Prins Claus, zei toen het volgende: "Eén vraag die heel moeilijk te beantwoorden is en die mij herhaaldelijk gesteld werd, is hoe het voelt Nederlander te zijn. Mijn antwoord is: ik weet niet hoe het is Nederlander te zijn. Ik heb verschillende loyaliteiten en ik ben wereldburger en Europeaan en Nederlander." Woorden die ik nooit

ben vergeten. Om de identiteit en loyaliteit van een mens zijn geen hekken te plaatsen. Ik denk dat veel mensen het zo voelen.

Twee jaar geleden waren mijn man en ik op bezoek in Marokko. We hadden een groepje jonge Nederlanders meegenomen. De helft van hen had een Marokkaanse achtergrond. Zij waren onze gidsen en onze tolken. Ik herinner me een bezoek aan een Koran-school in Marrakesh. Voor ons een onbekend terrein. Maar zij maakten ons wegwijs in de ideeën en gebruiken. Moeiteloos vertaalden ze heen en weer tussen Marokkaans en Nederlands. Wat geweldig, om thuis te zijn in twee culturen en moeiteeloos van de een naar de nader te kunnen springen. Bruggenbouwer te kunnen zijn. Ik was enorm trots op hen.

Een ander voorbeeld. Vorig jaar was ik vanuit mijn interesse te gast bij een aantal gesprekken van Pauline Meurs met studenten. Het ging over de ontwikkeling van hun eigen identiteit en wat het voor hen betekent Nederlander te zijn. Een van de studenten was Semra, een studente Rechten. Zij vertelde dat ze bij het slagen voor haar eindexamen haar schooltas had gehangen aan een mast met twee vlaggen: een Turkse en een Nederlandse. Een mooi beeld. Een bungelende schooltas. Twee feestelijk wapperende vlaggen. Wel één mast.

Het rapport van de WRR geeft veel aandacht aan functionele identificatie. Dat betekent heel simpel: elkaar leren begrijpen omdat je samen een belang deelt. Denk aan een sportclub. Of een bedrijf. Of een school. Of een buurt. Het goede daarvan is dat de nadruk niet ligt op de zichtbare verschillen tussen mensen. Maar op het gezamenlijke doel. En op ieders persoonlijke kwaliteiten. Zo kunnen vooroordelen wegsmelten. Samen spelen. Samen studeren. Samen werken. Dat geeft jonge mensen met verschillende achtergronden een gezamenlijk perspectief. Dat is enorm belangrijk in een wereld van open grenzen.

We denken nog teveel in scheidslijnen. Ook nieuwkomers doen dat. Soort bij soort. Maar Nederland is geen Artis. Juist verscheidenheid en vermenging geven ons kracht. Eerder heb ik eens het volgende voorbeeld gegeven. Ik was een tijdje geleden op werkbezoek in een supermarkt. De manager vertelde dat hij had geprobeerd de omzet te verhogen met een nieuw assortiment Marokkaanse producten. Dat lukte van geen kant. Tot een kassamedewerkster met een Marokkaanse achtergrond zich ermee bemoeide. Zij gaf het advies de producten veel lager in het schap te zetten. Toen vlogen ze de winkel uit. Wat was het probleem geweest? Heel eenvoudig. De Marokkaanse huivrouwen hadden de spullen wel willen kopen, maar ze konden er gewoon niet bij. Daarom zeg ik ook als econoom: het is goed als je organisatie mensen in huis heeft die van elkaar verschillen. Diversiteit loont.

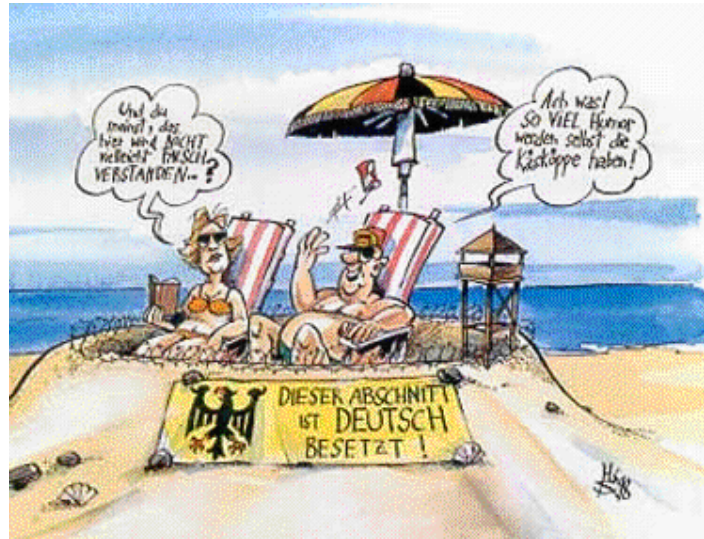
Dames en heren, volgens cijfers van de Verenigde Naties leven er op de wereld 175 miljoen mensen in een land waar ze niet zijn geboren. Ik ben een van die 175 miljoen. Voor ons huis staat een paddestoel. Zo'n echte Hollandse ANWB-paddestoel. Die paddestoel geeft de coördinaten van mijn leven.

Buenos Aires. New York. Brussel. Den Haag. Wassenaar.

Ze staan er allemaal op. Met de juiste richting en de afstand in kilometers. Elke keer als ik weg ga of thuiskom, kom ik erlangs. Al die plaatsen en de mensen die erbij horen, maken deel uit van mijn leven. Ze horen bij mijn identiteit als Nederlandse. Ze zijn me dierbaar.

Ik hoop dat het rapport van de WRR aanleiding zal zijn tot een open discussie zonder generalisaties over het thema 'identificatie met Nederland'. Dat zal niet meevallen. We vervallen gemakkelijk in zwart-wit denken. Maar daarmee doen we onszelf en anderen te kort. Mensen hebben altijd méér dimensies. Mensen veranderen ook. Dat is wat mensen zo bijzonder maakt: het vermogen zich te ontwikkelen. Het is niet 'of, of'. Maar 'en, en'. Dat maakt de discussie over identiteit niet gemakkelijker. Maar wel veel interessanter.

Bijlage 3: Cartoons: clichés en stereotiepen

"En weet je zeker dat dit niet fout wordt opgevat?"
"Ach joh, zoveel humor zullen zelfs die kaaskoppen wel hebben."

Fransen familie

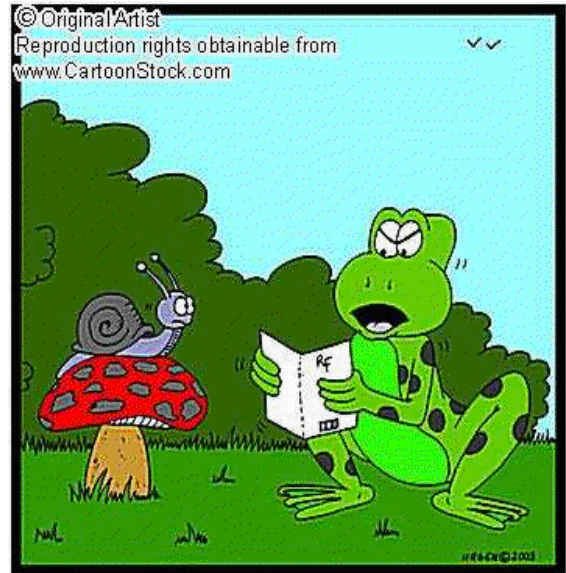

Amerikaanse familie

*Nederlandse kust: No Swimming
Nager Interdit
Wilkommen, das wasser ist herrlich*

Yes, you're right... This dinner invitation from the French Embassy is highly suspicious!